

Ganzentellingen in Nederland in het seizoen 1981/82

Geese counts in the Netherlands in 1981/82

GANZENWERKGROEP NEDERLAND

Een vrij vroeg invallende winter was er ook dit seizoen weer oorzaak van dat veel ganzen reeds in december in groot aantal de Nederlandse pleisterplaatsen bevolkten. Streng koude verdreef de vogels uit hun winterkwartieren in de Pools-Noordduitse laagvlakte en Zuid-Zweden. Omdat in ons land de voedselsituatie en de terreinomstandigheden gunstig bleven, was Nederland voor veel ganzen het eindstation van de vorst-rush, die vooral op 8-10 december plaatsvond. Topaantallen en reproductiesucces zijn samengevat in tabel 1.

Tabel 1. Seizoenmaxima en percentage eerstejaars in 1981/82. *Peak numbers and juvenile percentages in 1981/82.*

Soort <i>Species</i>	Maximum	% ¹
Rietgans <i>Anser fabalis</i>	144 500 (jan)	44/31
Kleine Rietgans <i>A. brachyrhynchus</i>	17 400 (nov)	—/20
Kolgans <i>A. albifrons</i>	190 500 (feb)	30/47
Grauwe Gans <i>A. anser</i>	47 500 (okt)	—/—
Brandgans <i>Branta leucopsis</i>	51 000 (dec)	11/13
Rotgans <i>B. bernicla</i>	45 500 (mei) ²	8/—

¹ veldwaarnemingen/vangsten RIN-ganzenvangers *field observations/clapnet catches* (— = geen gegevens *no data*);

² geen tellingen uit Deltagebied *no counts from Delta area*

Het weer in het seizoen 1981/82

Onderstaande gegevens berusten op de maandoverzichten van het KNMI en op eigen waarnemingen. We beperken ons tot die perioden waarin het weer een duidelijke invloed had op het voorkomen en de verspreiding van ganzen.

December was koud en tamelijk somber. Een vorstperiode duurde van 9 tot 27 december. Er viel toen zoveel sneeuw dat op 12 december in vrijwel het gehele land een sneeuwdek aanwezig was. Op 16 en 17 december werden in het noorden van het land minimumtemperaturen gemeten van -15 tot -19 °C. De dooi zette vanaf 29 december flink door. Twee dagen later bleek er in Noord-Brabant al geen sneeuw meer te liggen.

Januari was aanvankelijk zacht, maar in de avond van 4 januari begon de temperatuur weer te dalen en de volgende dag viel de vorst voor de tweede keer in. Deze tweede winterse periode duurde tot 15 januari. Op 10 januari werd in het noorden des lands een temperatuur van -16 °C gemeten. Ook in deze vorstperiode viel er sneeuw, echter wat minder dan in decem-

ber. De dooi zette nu slechts langzaam door; de temperatuur kwam tot 25 januari slechts enkele graden boven het vriespunt. De maand eindigde echter met zacht weer.

Februari bracht veel droog, zonnig en rustig weer. De eerste helft van deze maand was zacht, de tweede helft daarentegen vrij koud. Aan het eind van de maand steeg de temperatuur sterk. Maart leverde geen vorst van betekenis meer op; deze maand was vrij nat, maar tevens aan de zonnige kant.

Rietgans *Anser fabalis* (figuur 2, tabel 2, 3)

In november 1981 wees niets er op dat er in de winter van 1981/82 een zeer groot aantal Rietgansen naar ons land zou komen. De telling rond het midden van de maand leverde slechts 460 exemplaren op. Nadat op 9 december de koude was ingevallen en een groot deel van NW-Europa met sneeuw bedekt was, bleken tijdens de december-telling de meeste ganzengebieden in Nederland door Rietgansen bevolkt te zijn. Vooral in het Deltagebied en langs de grote rivieren verbleven belangrijke aantallen. Deze situatie vertoonde overeenkomst met december 1980. Voor ZW-Nederland was het aantal zelfs vrijwel gelijk, maar langs de grote rivieren en in Midden-Nederland waren het er minder, evenals in het noorden des lands. Onder invloed van de aanhoudende koude in Zweden, Polen en DDR bleven de aantallen toenemen tot half januari. Omdat de voedselomstandigheden in grote delen van ons land gunstig bleven, trokken de ganzen niet verder zuidwaarts door, zoals in januari 1979 het geval was. Hierdoor leverde de januari-telling een nieuw landelijk top-aantal van bijna 145 000 Rietgansen op. Grote concentraties verbleven in het Deltagebied (52 000), langs de grote rivieren (37 000) en in de IJsselmeerpolders (22 000), terwijl ook in de noordelijke provincies veel Rietgansen (14 000) aanwezig waren.

Na het einde van de tweede vorstperiode kwamen de Rietgansen opnieuw massaal in beweging. Met name in het rivierengebied werden toen enige tijd flinke concentraties ganzen aangetroffen, die op ongebruikelijke plaatsen foera-

geerden. Ook na afloop van de strenge koudeperiodes in de winter van 1978/79 was een dergelijk verschijnsel waar te nemen (Ganzenwerkgroep Nederland 1980). In beide gevallen bevonden zich in dergelijke concentraties opvallend veel Taigarietganzen *A. f. fabalis*.

Tussen half januari en midden februari hebben veel Rietganzen ons land weer verlaten, maar toch bleef het aantal groter dan ooit tevoren bij tellingen is vastgesteld. De februari-telling leverde namelijk bijna 112 000 Rietganzen op. Verreweg de meeste waren geconcentreerd in het gebied van de grote rivieren (66 000). Het zachte weer in de tweede helft van februari zorgde voor een snel vertrek, grotendeels tussen 24

en 28 februari. In maart werden nog slechts 215 Rietganzen in ons land geteld.

Samenstelling van de populatie Evenals in voorgaande seizoenen die gepaard gingen met strenge vorst en veel sneeuw, was het aandeel Taigarietganzen in de totale rietganzen-populatie deze winter weer vrij hoog. Anders dan in de winters van 1978/79 en 1980/81 bereikte *fabalis* dit seizoen echter reeds in januari de seizoentop. Deze was vrijwel gelijk aan die in voorgaande jaren (resp. 17 800 in 1978/79, 17 700 in 1980/81 en 17 100 deze winter!). De meeste Taigarietganzen werden gezien langs de grote rivieren (9450) en in Noord-Nederland (3150 waarvan 1950 in Drenthe). In februari was het landelijke aantal gedaald tot 11 000. Dat de taigavogels ons land weer in noordelijke richting verlaten hadden, wordt aannemelijk gemaakt door het feit dat er in februari 6100 in de noordelijke provincies verbleven, bijna het dubbele van een maand tevoren, terwijl zij in Midden-Nederland in aantal verminderd waren.

De Toendrarietgans *A. f. rossicus* was dit seizoen in zeer groot aantal in ons land aanwezig. In december, januari en februari bedroeg het aantal van deze ondersoort respectievelijk 60 500, 127 500 en 100 500. Zowel de Toendrals Taigarietganzen hebben vermoedelijk op het zachte weer na half januari gereageerd door ten dele weer terug te keren naar hun oorspronkelijke overwinteringsgebieden. Voor *rossicus* lag het aantal in februari 21% lager dan in januari, voor *fabalis* 35%.

Leeftijdstellingen Dat 1981 een goed broedseizoen geweest is, wordt aangetoond door de vrij hoge percentages eerstejaars vogels in de populatie. Onder 880 Toendrarietganzen werd een jongenpercentage van 41% vastgesteld, terwijl onder 475 Taigarietganzen 47% eerstejaars vogels werden geteld. Dit komt neer op een jongenpercentage van 44% voor de Rietgans, berekend over 1355 in het veld gecontroleerde vogels. Bij 1129 door ganzenvangers in Nederland gevangen Rietganzen bedroeg het aandeel eerstejaars vogels echter 31% (J. J. Smit).

Bijzonderheden Door de vroeg invallende winter waren in december 1981 veel akkers nog niet geploegd, waardoor zich evenals in de winter 1980/81 plaatselijk zeer gunstige voedselsituaties voor Rietganzen voordeden. In december en januari foerageerden er ruim 12 000 Rietganzen op niet-geploegde bietenakkers in de Ooijpolder bij Nijmegen en c. 15 000 op zulke akkers tussen Wemeldinge en Goes.

Zoals ook in voorgaande jaren het geval was, namen de aantallen langs de Rijn in het Neder-

Tabel 2. Aantallen Rietganzen in Nederland in 1981/82 (teldata rond het midden van iedere maand). *Numbers of Bean Geese in the Netherlands in 1981/82.*

Regio Region ¹	nov	dec	jan	feb	mrt
Noord-Nederland	445	785	13 975	20 570	190
Midden-Nederland	1	15 700	76 230	86 430	5
Zuid-Nederland	14	47 000	54 280	4 650	20
Totaal Total ²	460	63 500	144 500	111 500	215

¹ zie figuur 1 see fig. 1; ² afgerond rounded

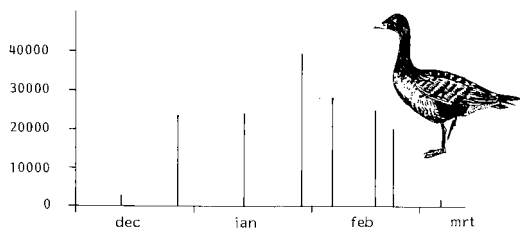
Tabel 3. Aantallen Taigarietganzen *A. f. fabalis* in Nederland in 1981/82. *Numbers of European Bean Geese A. f. fabalis in the Netherlands in 1981/82.*

Regio Region ¹	nov	dec	jan	feb	mrt
Noord-Nederland	53	220	3 150	6 100	180
Midden-Nederland	0	2 070	11 550	2 500	0
Zuid-Nederland	0	800	2 350	2 400	0
Totaal Total ²	53	3 000	17 000	11 000	180

¹ zie figuur 1 see fig. 1; ² afgerond rounded

Figuur 1. Indeling van Nederland ten behoeve van de ganzen-tellingen. *Map of the Netherlands with count districts.*

Figuur 2. Aantalsverloop van Rietgans in het Nederlands-Duitse Nederrijngebied in 1981/82. *Numbers of Bean Geese in the Netherlands/German Nederrijn area in 1981/82.*

lands-Duitse grensgebied in de loop van januari weer sterk toe. De seizoentop werd daar op 27-28 januari bereikt met 39 400 Rietganzen; daarna verminderden de aantallen weer (zie figuur 2).

Ook in deze winter waren er weer belangrijke aantallen Rietganzen in gebieden als de Wieringermeerpolder, Ankeveen, Loosdrecht en Nieuwkoop, zodat het erop lijkt dat deze gebieden definitief door de ganzen als pleisterplaats in gebruik zijn genomen.

Gegevens over andere landen Van een vijftal landen zijn thans bruikbare cijfers over de winter 1981/82 beschikbaar. Voor Zweden hebben de gegevens uitsluitend betrekking op de Taigarietganzen. In oktober 1981 waren er in Zuid-Zweden 35 800, in november 28 800 en in december 7950. In januari 1982 werden slechts 188 exemplaren geteld, maar in februari waren het er alweer ruim 4300. De maart-telling leverde 25 100 vogels op (L. Nilsson). Ook de cijfers uit Denemarken hebben voornamelijk betrekking op

fabalis: in november 1981 1400 ganzen, in januari 1982 6000 vogels en in maart 1982 2000 exemplaren (M. Fog). In de DDR betrof het medio januari 15 100 Rietganzen. Vermoedelijk zijn ook dit voor een belangrijk deel Taigarietganzen geweest. Omstreeks midden januari werden in Frankrijk 6000 Rietganzen geteld (M. Fog), terwijl er in die periode 13 000 in Hongarije werden vastgesteld (I. Sterbetz).

L. M. J. van den Bergh

Kleine Rietgans *Anser brachyrhynchus* (figuur 3, 4)

Het recordaantal van het seizoen 1980/81 is geen uitzondering gebleken. Ook in 1981/82 werden weer zeer grote aantallen Kleine Rietganzen in ZW-Friesland geteld (Schilperoord & Schilperoord-Huisman 1983).

Aantallen in Zuidwest-Friesland Van een opvallend vroege aankomst was in de herfst van 1981 geen sprake. De eerste 200 werden op 17 oktober bij de slaapplaat de Steile Bank waargenomen. Vooral na 20 oktober, toen er zelfs in Drenthe doortrek werd signaleerd (A. J. van Dijk), nam het aantal snel toe tot 2250 op 24 oktober en 6150 op 31 oktober. Het seizoenmaximum van 17 370 Kleine Rietganzen werd tijdens de telling op 15 november vastgesteld. Dit aantal verschilt nauwelijks van het seizoenmaximum in de winter 1980/81.

Hoewel ZW-Friesland in de tweede week van december met een dik pak sneeuw bedekt werd, waren er op de 12e zeker nog 5000 Kleine Rietganzen aanwezig. Veel Kleine Rietganzen trok-

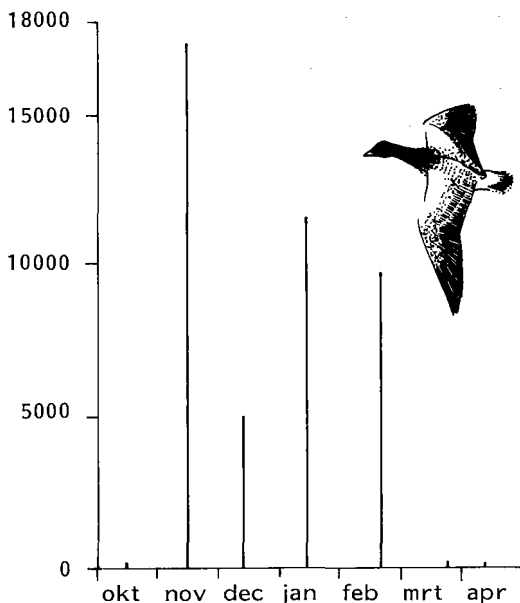
Kleine Rietganzen, februari 1978, Workum (*Jules Philippona*). *Pink-footed Geese Anser brachyrhynchus*.

ken in deze periode naar ZW-Nederland en Vlaanderen, België. Tijdens de korte dooiperiode rond de jaarwisseling keerden, anders dan de Kolganzen, de Kleine Rietganzen niet naar Friesland terug. Dit beeld wijzigde zich pas toen de tweede vorstperiode eindigde, want op 17 januari waren er in Friesland weer 11 470 aanwezig. Tot in de laatste week van februari pleisterden grote aantallen in ZW-Friesland, op 21 februari nog 9840. Tijdens de telling van half maart bleken nog slechts 46 vogels aanwezig te zijn, terwijl de laatste waarneming — een groep van 40 exemplaren — op 12 april werd gedaan.

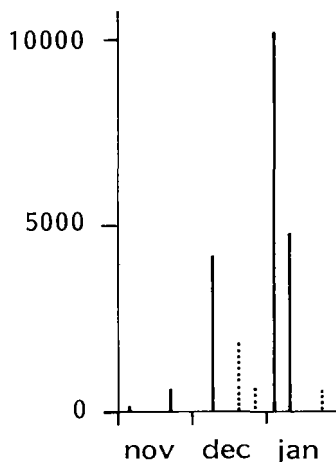
Aantallen in ZW-Nederland en Vlaanderen, België Kleine Rietganzen werden dit seizoen eerder uit Vlaanderen gemeld dan uit ZW-Nederland. Al op 7 november kwamen op de pleisterplaats te Damme de eerste 16 aan (E. Kuyken). Op 25 november was dit aantal gestegen tot 520 en nam vervolgens toe tot 4100 op 5 december. Toen sneeuw en vorst het pleisteren in ZW-Friesland moeilijk maakten, stegen de aantallen tot een, voor Belgische begrippen, recordhoogte van 10 245 op 2 januari. Op 6 en 10 januari was het aantal overigens alweer gedaald tot resp. 6545 en 4720. In deze periode stegen de aantallen in ZW-Friesland alweer. In Zuid-Holland en Zeeland werden de eerste grotere aantallen pas op 18-20 december waargenomen. Voornamelijk op Voorne-Putten, in de polder Oude Oostdijk op Goeree en in de omgeving van Zonne-maire-Dreischor-Brouwershaven op Schouwen verbleven toen ongeveer 1800 exemplaren. Toen in januari 1982 bij Damme het maximum aantal aanwezig was, pleisterden er in het Nederlandse Deltagebied nog maar enkele honderden Kleine Rietganzen. De Belgische pleisterplaats blijkt dus steeds meer bij deze ganzen in trek te komen, hetgeen mede het gevolg moet zijn van de grote rust die daar gedurende de pleisterperiode heerst.

Aantallen elders in Nederland Slechts tweemaal werden er buiten de beschreven gebieden meer dan 50 Kleine Rietganzen gesignaleerd. Op 14 december 1981 foerageerden er 104 in het Beuningse Broek in het Land van Maas en Waal, terwijl er op 17 januari 1982 200 werden gezien in de polder Roderwolde-Matsloot nabij het Leekstermeer (Gr).

Aantallen in Denemarken In Denemarken werden in het kader van een drie jaren durende studie aan deze soort intensief tellingen verricht (J. Madsen). Wanneer we deze telgegevens combineren met de Nederlandse cijfers, lijkt het erop dat de totale populatie gedaald is tot c. 22 000. Hierbij wordt ervan uitgegaan dat het aantal dat

Figuur 3. Aantalsverloop van Kleine Rietgans in ZW-Friesland in 1981/82. Numbers of Pink-footed Geese in SW-Friesland in 1981/82.

Figuur 4. Aantalsverloop van Kleine Rietgans in Damme, België (getrokken lijnen) en het Deltagebied (onderbroken lijnen) in 1981/82. Numbers of Pink-footed Geese near Damme, Belgium (full lines) and the Delta area (broken lines).

voor 1980/81 genoemd is (c. 27 000) op juiste gegevens berustte.

A. Timmerman Azn

Kolganzen *Anser albifrons* (tabel 4)

In de winter van 1981/82 is weer eens gebleken dat de massale aankomst van Kolganzen in Nederland beïnvloed kan worden door winterse omstandigheden. Immers, aan het eind van november en gedurende de eerste week van de

cember 1981 was het aantal Kolganzen nog klein, terwijl kort daarna de aantallen onder invloed van de vorst sterk opliepen.

Te vermelden valt het totaal van 1750 voor Midden-Friesland op 1 en 2 december. Daarna naderde koude lucht en daarmee zette ook de trek in. In het IJsselmeergebied werd flinke trek waargenomen in de avond van 8 en vooral op 9 december. De landelijke telling rond 13 december gaf een aantal van 53 000 vogels maar aangezien er op enige plaatsen niet werd geteld, moet het totaal nog aanzienlijk hoger gelegen hebben. In de niet-getelde Noordoostpolder bevonden zich bijvoorbeeld waarschijnlijk duizenden Kolganzen. Een telling op 20 december leverde daar een totaal op van ruim 22 000. Het landelijke totaal rond deze datum was minimaal 132 000. Gedurende de vorstperiode bevonden de Kolganzen zich vooral in het zuidwesten van Nederland. De kleine aantallen in Friesland duiden op wegtrek of onmiddellijke doortrek onder invloed van de gevallen sneeuw.

Toen de dooi aan het eind van de maand inviel, trokken veel Kolganzen weer naar het noorden. Een telling op 5 en 6 januari in Midden-Friesland leverde dan ook het hoge totaal van 55 000 op. Kort daarna echter moeten deze ganzen wederom uit Friesland zijn weggetrokken, blijkbaar als reactie op de inval van de volgende vorstperiode. Tijdens de midwintertelling halverwege de maand januari werden bijna 190 000 Kolganzen in Nederland gevonden, maar het is wel zeker dat het werkelijke totaal hoger was. Hiervan verbleven er 42 500 in Zuidwest-Friesland. Het is mogelijk dat de grote aantallen ganzen die aan het begin van de maand in het midden van de provincie werden geteld, zich tijdens de vorstperiode alleen maar verplaatst hadden naar het zuidwesten van Friesland.

Onder invloed van de ingevallen dooi begonnen Kolganzen in de tweede helft van januari naar het noorden te trekken. Op 31 januari werd deze noordwaartse trek fraai waargenomen in het westen van de Noordoostpolder. In Midden-Friesland werden in dezelfde tijd grote aantallen Kolganzen geteld, op 31 januari b.v. 98 000, terwijl het aantal tijdens de midwintertelling daar nog nihil was.

De februari-telling geeft ongeveer hetzelfde beeld als januari. Ook nu is er onzekerheid over

een totaal van duizenden ganzen door het niet geheel samenvallen van de teldata. Het totaal voor februari was minimaal 190 000, maar lag waarschijnlijk boven de 200 000 exemplaren. Aan het eind van februari moet de wegtrek vrij snel gegaan zijn. De maart-telling, die op een late datum plaatsvond, resulteerde in het lage totaal van 12 500.

Leeftijdstellingen Op een aantal data tussen 13 december en 10 februari werden onder 4900 Kolganzen in de Noordoostpolder, IJsseldelta en Friesland 30% vogels in eerstejaars kleed aangetroffen. In maart werden nog 1100 vogels gecontroleerd in de IJsseldelta. Het jongenpercentage bedroeg toen 44.

In Engeland, waar ook iedere winter leeftijdstellingen gedaan worden, bedroeg het jongenpercentage te Slimbridge 33 (Ogilvie 1982).

Gegevens van andere landen Van drie landen zijn de midwintercijfers beschikbaar. In de DDR werden in januari 1982 245 Kolganzen gezien (Rutschke & Wessel 1982). In Hongarije bedroeg het getelde aantal slechts 67 (I. Sterbetz). In Engeland was het maximumaantal aanwezig in februari (6910).

J. Philippona

Grauwe Gans *Anser anser* (tabel 5)

Wanneer we de aantallen uit 1981/82 vergelijken met die van voorgaande jaren, dan vallen de volgende verschillen op. Het aantal in oktober is wat hoger en dat van november wat lager dan gewoonlijk. Dit kan verklaard worden uit het feit dat er nu in verband met de maanstand ongeveer een week later is geteld dan anders.

Het aantal in december is veel lager dan het jaar ervoor, hetgeen een gevolg zal zijn van de langdurige vorstperiode in december, waarbij onder meer de Oostvaardersplassen waren dichtgevroren. De aantallen in januari, februari en maart vertonen het normale beeld van de laatste jaren, hoewel ook januari erg koud was.

Gegevens van andere landen Ook in het seizoen 1981/82 werd het belangrijkste overwinteringsgebied van de continentale Westeuropese populatie, de Marismas van de Guadalquivir, geteis-

Tabel 4. Aantallen Kolganzen in Nederland in 1981/82. *Numbers of White-fronted Geese in 1981/82.*

Regio <i>Region</i> ¹	12-16 dec	14-17 jan	19-22 feb	20-21 mrt
Noord-Nederland	5 790	43 320	120 030	10 580
Midden-Nederland	3 000	86 460	52 000	750
Zuid-Nederland	43 990	59 390	18 360	1 200
Totaal <i>Total</i> ²	53 000	189 000	190 500	12 500

¹ zie figuur 1 *see fig. 1*; ² afgerond *rounded*

Tabel 5. Aantallen Grauwe Ganzen in Nederland in 1981/82. *Numbers of Greylag Geese in the Netherlands in 1981/82.*

Regio <i>Region</i> ¹	okt	nov	dec	jan	feb	mrt
Noord-Nederland ²	10 510	4 200	530	300	610	4 450
Midden-Nederland	29 900	7 900	220	720	1 530	8 320
Zuid-Nederland	6 940	8 170	5 380	11 860	4 860	1 610
Totaal <i>Total</i> ³	47 500	20 500	6 000	13 000	7 000	14 500

¹ zie figuur 1 *see fig. 1*; ² inclusief *including* Noordoostpolder en Overijssel; ³ afgerond *rounded*

terd door droogte. Dit betekende dat de biezen er voor een groot deel afgestorven waren zodat er minder voedsel beschikbaar was. Volgens J. Castroviejo zijn er deze winter nooit meer dan 50 000 Grauwe Ganzen in de Marismas geweest, dat is 20 000 minder dan vóór het begin van de droogteperiode. Er zijn echter wel aanwijzingen dat het aantal overwinterende Grauwe Ganzen in Midden- en Noord-Spanje de laatste jaren toeneemt, onder meer in de Salinas de Villáfila (Zamora) waar in 1980/81 800, in 1981/82 3600 en in 1982/83 5000-7000 Grauwe Ganzen overwinterden.

De droogte in Zuid-Spanje duurt nog voort, zodat het de vraag wordt of de hoeveelheid voedsel in de winter een beperkende factor gaat worden voor deze populatie. De oppervlakte van de Marismas is de laatste decennia al afgenomen van 200 000 tot 20 000 ha.

J. Rooth

Brandgans *Branta leucopsis* (figuur 5, 6, tabel 6)

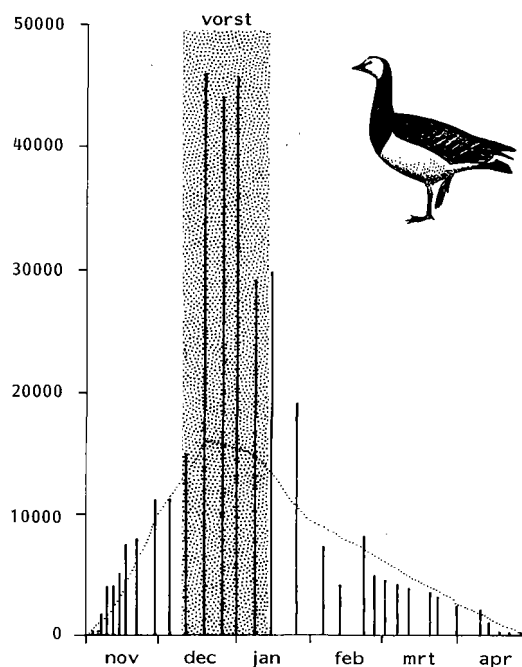
De eerste grotere aantallen Brandganzen arriveerden in Nederland op 13 oktober 1981 in de Lauwersmeer. Dit is acht dagen later dan in 1980 (van Eerden & Prop 1982). Na een periode van steeds vroeger arriveren in de tien jaar na de afsluiting van de Lauwerszee volgde een kentering in 1979 en sindsdien lijkt een omgekeerde trend zich ingezet te hebben. Na de afsluiting van de Lauwerszee in 1969 ontstond er een zeer gunstige voedselsituatie met uitgebreide velden zeekraal nabij zoet water. Het ligt voor de hand om het later aankomen van de ganzen in verband te brengen met het geleidelijk verdwijnen van de zeekraal als gevolg van de steeds voortschrijdende ontzilting van de bodem. Ook het seizoenmaximum van de Brandgans in de Lauwersmeer bleef sterk achter bij dat van de voorgaande jaren en bedroeg 12 300 op 25 oktober.

Blijkens figuur 5 trok een deel van de ganzen al vroeg door naar het Deltagebied, waar de aantallen in de herfst groter waren dan gebruikelijk. Deze vroege aankomst, die vooral in het eropvolgende seizoen 1982/83 zeer duidelijk is geworden, heeft waarschijnlijk eveneens te maken met de zich wijzigende situatie in het Lauwersmeergebied.

Het totaal van de landelijke november-telling

bleef met net 31 000 aan de lage kant, maar onder invloed van de vorstperiode in december namen de aantallen snel toe tot ongeveer 51 000. Al in het begin van de koudeperiode moeten onmiddellijk na de zware sneeuwval in Noord-Nederland massale verschuivingen in zuidelijke richting hebben plaatsgevonden. In tegenstelling tot de strenge winter van 1978/79, toen de Brandgans nog lang probeerde stand te houden in de noordelijke provincies, waren in 1981/82 Friesland en Groningen al kort na de inval van de vorst zonder Brandganzen. Wel waren er in de Noordoostpolder nog 5000 aanwezig. De overige verbleven in het Deltagebied, waar vooral in het Hollands Diep-Haringvlietgebied recordaantallen werden waargenomen (figuur 6a).

Anders dan in 1978/79, toen ook streken werden bezocht waar voordien zelden of nooit pleis-

Figuur 5. Aantalsverloop van Brandganzen in het Deltagebied in 1981/82 (gestippelde lijn: gemiddeld aantalsverloop in de zachte winters van de tweede helft van de jaren zeventig). *Numbers of Barnacle Geese in the Delta area 1981/82 (dotted line: seasonal pattern in the Delta area in the mild winters of the late 70s).*

Brandganzen, Polder de Band (*Piet Munsterman*). *Barnacle Geese* *Branta leucopsis*.

terende Brandganzen voorkwamen, zoals Gelderland, Noord-Holland en het Westland, vertoonde de soort zich in 1981/82 nauwelijks buiten de traditionele streken. Ook in Zeeland was de verspreiding vrijwel normaal. Blijkbaar zijn de Brandganzen dus niet verder doorgetrokken dan strikt noodzakelijk en was de situatie in het noordelijke deel van het Deltagebied, waar maar weinig sneeuw lag, goed genoeg om gedurende de vorstperiode grote aantallen Brandganzen te huisvesten. Wel verplaatsten de grote concentraties zich gedurende de koudeperiode van de polders van Voorne-Putten en de Hoekse Waard naar Goeree-Overflakkee. Dat de ganzen niet verder doortrokken dan het noordelijk deel van het Deltagebied toont aan dat vooral de sneeuwsituatie bepalend is voor de verspreiding

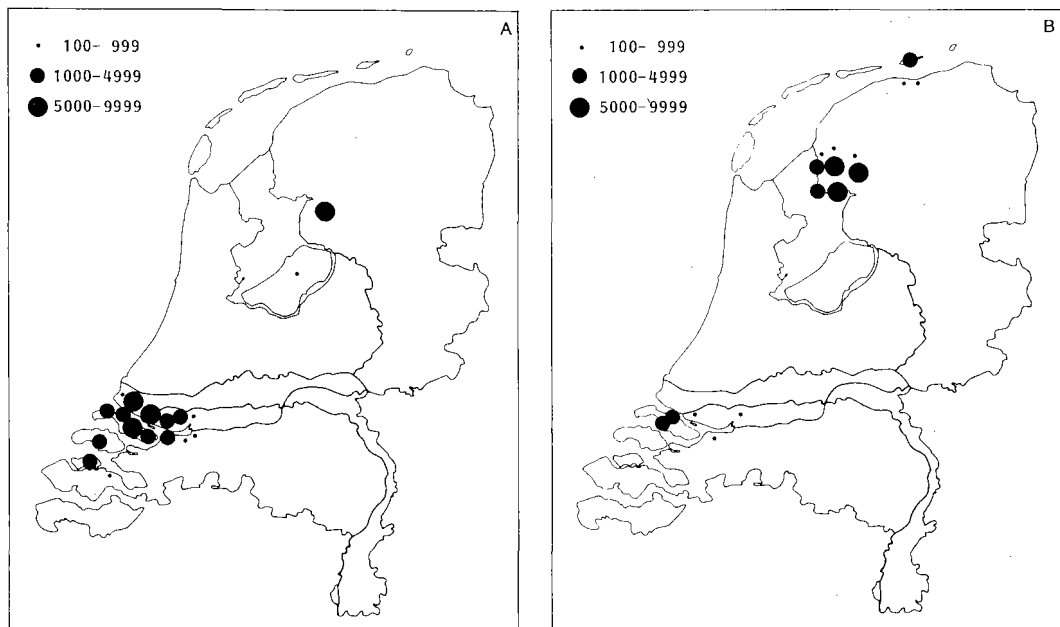
van deze soort en dat de vorst van minder belang is (zie ook Busche 1977). Al voor het einde van de vorstperiode verlieten veel ganzen het Deltagebied en opmerkelijk kort hierna hadden de aantallen hier weer het normale niveau bereikt. In overeenstemming met dit beeld van snelle wegtrek uit het Deltagebied was het opnieuw verschijnen van groepen Brandganzen in het noorden van ons land. Op 16 januari werden er daar alweer bijna 20 000 geteld en in februari bevond het grootste deel van de populatie zich weer in Zuidwest-Friesland (figuur 6b).

Voedsel De verminderde begrazing van de natuurlijke vegetatie van de Lauwersmeer blijkt duidelijk uit het verloop van het totale aantal brandgans-dagen (bgd) gedurende de afgelopen

Tabel 6. Aantallen Brandganzen in Nederland in 1981/82. *Numbers of Barnacle Geese in the Netherlands in 1981/82.*

Regio <i>Region</i>	25 okt	15 nov	18 dec	16 jan	21 feb	20 mrt
Groningse en Friese kwelders	2 270	7 690	0	100	390	3 320
Lauwersmeergebied	12 330	13 270	0	0	— ¹	1 210
Schiermonnikoog	1 600	1 350	0	0	3 150	5 500
ZW-Friesland	0	1 550	0	6 790	32 290	1 320
IJsselmeerpolders	0	0	5 000	12 520 ²	120	20
Deltagebied	7	7 500	45 830	30 180	8 090	3 225
Totaal <i>Total</i> ³	16 000	31 500	51 000	49 500	44 000	14 500

¹ geen gegevens *no data*; ² inclusief *including* 180 Wieringen; ³ afgerond *rounded*

Figuur 6. Verspreiding van Brandgans in Nederland op 18 december 1981 (a) en 20 februari 1982 (b). *Distribution of Barnacle Geese in the Netherlands on 18 December 1981 (a) and 20 February 1982 (b).*

seizoenen: 1978: 1 077 000; 1979: 263 000; 1980: 259 000 en 1981: 130 000 bgd (van Eerden & Prop 1982). In 1981 was het belangrijkste voedselgebied in de Lauwersmeer de nog steeds zilte Marnewaard, waar naast zeekraal ook veel kweldergras gegeten werd. Ook in de Grevelingen werd zeekraal gegeten, maar dit voedsel was daar slechts van geringe betekenis. Verder werd in Nederland vrijwel uitsluitend op grasland en op wintertarwe ge graasd. Het eten van bladeren van spruitkool, dat tijdens de koude in 1978/79 voorkwam, werd in deze winter niet vastgesteld. Wel werd waargenomen dat de bovengrondse uitlopers van klaver de belangrijkste voedselbron vormden voor de duizenden Brandganzen die in januari op de Slikken van Flakkee verbleven. In totaal werden op dit voedsel ongeveer 350 000 bgd doorgebracht. In een apart verslag zal hierop verder worden ingegaan.

Broedsucces en populatiegrootte Voor de in Nederland overwinterende Russische populatie was 1981 een matig broedseizoen. In totaal werden 11% eerstejaars vogels geteld onder 8639 Brandganzen. Het percentage van 12 ($n = 3882$) eerstejaars in het Deltagebied is vergelijkbaar met de 10% ($n = 4603$) van Noord-Nederland. In het Veerse Meer verbleef echter een groep met het hoge jongenaandeel van 24% ($n = 994$). In deze streek is vaker een hoger jongenpercentage vastgesteld dan in de rest van Nederland (Ganzenwerkgroep Nederland 1981).

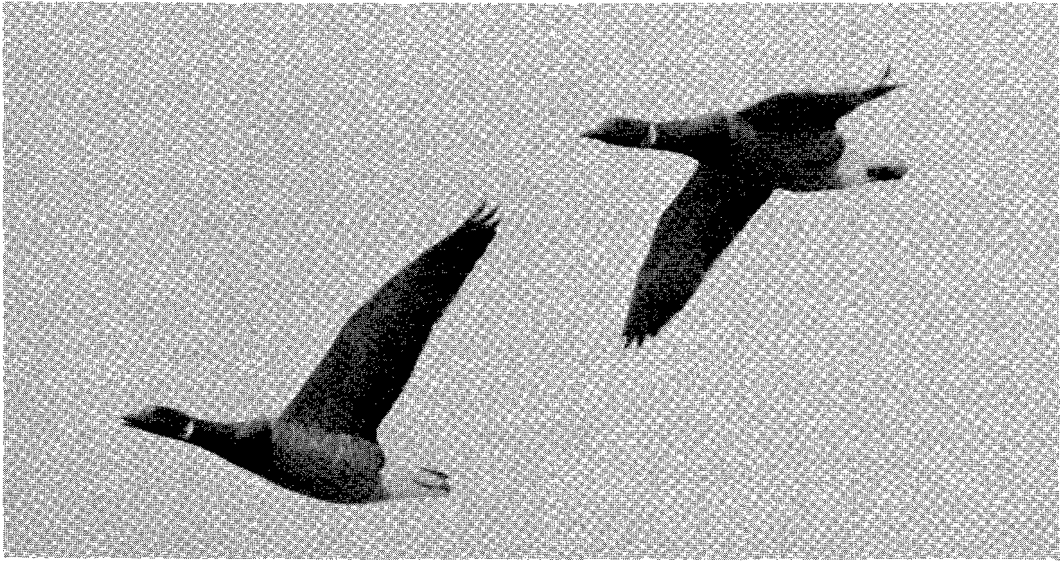
Gezien het matige broedsucces kon geen sterke verandering in de populatiegrootte worden verwacht. Dit bleek ook uit de tellingen van december en januari, met respectievelijk 51 000 en 49 500 Brandganzen. Dit is slechts weinig hoger dan het maximum van 48 000 van het voorgaande seizoen. Deze bemoedigende overeenkomst geeft de indruk dat ondanks de bijzondere situatie in de wintermaanden, weinig Brandganzen zijn gemist en dat de tellingen een goed beeld geven van de verspreiding en het aantalsverloop tijdens en na de vorst. Omdat in december en januari vrijwel de gehele Russische populatie zich in ons land bevond, kan de omvang in 1981/82 dus op c. 50 000 vogels gesteld worden.

C. M. Lok

Rotgans *Branta bernicla*

Voorkomen in het Nederlandse Waddengebied (tabel 7) De zomer van 1981 heeft weinig jonge Rotganzen opgeleverd. Gemiddeld bedroeg het aandeel eerstejaars vogels in de herfst in het Nederlandse Waddengebied slechts 8%. Zoals vaker na een slecht broedseizoen kwamen de eerste grote aantallen Rotganzen al vroeg aan. Op 27 september bleken er op Terschelling al ruim 1300 aanwezig te zijn, terwijl na een goed broedseizoen pas in oktober de eerste Rotganzen terugkeren.

De koude-inval in december heeft veel Rotganzen uit het Waddengebied verdreven. Een

Rotganzen, Texel (Piet Munsterman). *Brent Geese Branta bernicla*.

uitschieter in dit verband is een Rotgans die op 2 december 1981 op Schiermonnikoog werd geringsdood en 18 dagen later dood werd gevonden bij Sète aan de Franse Middellandse-Zee kust. Langs de Middellandse Zee worden vrijwel nooit Rotganzen waargenomen. Bij de januari-telling valt ten eerste op dat het totale aantal bijzonder klein is, en ten tweede dat de Rotganzen die nog aanwezig waren hoofdzakelijk in het westelijke gedeelte van de Waddenzee pleisterden. Drie op 2 december 1981 op Schiermonnikoog geringde Rotganzen zijn in januari 1982 bij Huisduinen (NH) waargenomen.

De koude winter bracht opvallend veel Witbuikrotganzen naar ons land. In totaal ging het om minstens 190 exemplaren (van den Berg in druk).

In geheel West-Europa werden in januari c. 125 000 Rotganzen geteld. Ten opzichte van

1979/80 (170 000) is dit een teruggang van 26% in twee jaar. Deze teruggang kan geheel worden toegeschreven aan de slechte broedresultaten in 1980 en 1981. Ook de voorjaarspiek lag in het Nederlandse Waddengebied duidelijk lager dan in andere jaren. Bijzonder opvallend is de sterke achteruitgang op Texel en Terschelling, terwijl de aantallen langs de Friese kwelder kust niet achteruitgegaan zijn. Ten gevolge van de intensieve verjagingsactie in de Terschellinger polder (Thissen & Bruggeman 1982) zijn er zeer waarschijnlijk 4000-6000 Rotganzen van Terschelling uitgeweken naar Ameland en de Friese kust. Ameland herbergde in april namelijk 7000-8000 Rotganzen, die echter in mei grotendeels verdwenen waren.

B. S. Ebbinge

Tabel 7. Aantallen Rotganzen in het Waddengebied in 1981/82. *Numbers of Brent Geese in the Dutch Waddenzee in 1981/82.*

Gebied Area	9-12 jan	6-11 mei
Texel	1 890	5 100
Vlieland	740	1 010
Terschelling	433	8 010
Griend	— ¹	180
Ameland	92	2 480
Schiermonnikoog	0	3 580
Rottumerplaat	—	580
Rottumeroog	—	100
Groninger kust	450	1 740
Friese kust	2	21 880
Balgzand-Wieringen	935	740
Totaal Total	4 540+	45 400

¹ geen gegevens no data

Voorkomen in Zuidwest-Nederland (tabel 8) Eind oktober werden er in het Deltagebied ruim 6500 Rotganzen geteld. Meer dan 90% van dit aantal verbleef in het getijdegebied van de Oosterschelde, de Krabbenkreek en het Krammer-Volkerak. Half november was het aantal opgelopen tot ruim 10 000. Eind december leek het totaal iets gedaald te zijn, maar mogelijk hangt dit lagere aantal samen met onvolledige tellingen. Tijdens de midwintertelling van half januari 1982 werden namelijk weer ruim 10 000 Rotganzen in Zuidwest-Nederland geteld. Er had toen een duidelijke verschuiving naar binnendijkse voedselgebieden plaatsgehad. Met name de graslanden op Schouwen en in de Yerseke Moer werden in de wintermaanden druk bezocht. In het voor- en naseizoen pleisterden hier minder Rotganzen. In de maanden februari, maart en

Tabel 8. Aantallen Rotganzen in het Deltagebied in 1981/82. *Numbers of Brent Geese in the Delta area in 1981/82.*

Gebied Area	okt	nov	dec	jan	feb	mrt	apr
Haringvliet	0	0	150	20	10	0	0
Grevelingen	390	1200	1530	100	670	540	490
Krammer-Volkerak	1520	1000	1180	1170	1100	1010	1820
Schouwen	0	790	1130	1740	2190	1200	750
Mastgat-Krabbenkreek	1970	1870	810	970	680	900	830
Tholen	270	60	390	930	330	310	320
Noord-Beveland	280	810	460	1120	640	30	750
Veerse Meer	0	350	500	840	190	450	1330
Walcheren	0	0	10	0	0	0	0
Zuid-Beveland	1440	3780	1920	3000	1580	1900	690
Markiezaat	710	220	320	270	150	190	140
Totaal Total	6580	10080	8400	10160	7540	6530	7120

april werden steeds c. 6500-7500 geteld. Het aandeel van de binnendijkse akkers en weilanden als voedselgebied nam daarbij duidelijk in betekenis af. Uit de maand mei zijn geen tellingen bekend.

Opvallend is het tegengestelde aantalsverloop in de Grevelingen en het Veerse Meer. In de Grevelingen werd de top in het najaar en de vroege winter bereikt, terwijl in het Veerse Meer in het voorjaar de meeste Rotganzen vertoefden. Dit laatste patroon keert de laatste jaren steeds terug.

A. M. M. van Haperen

Literatuur

- BUSCHE G. 1977. Zum Wintervorkommen der Nonnengans (*Branta leucopsis*) an der Westküste Schleswig-Holsteins. Vogelwarte 29: 116-122.
- VAN EERDEN M. & PROP J. 1982. Vogeltellingen Lauwersmeer 1981/82. (Gestencild verslag) Zoologisch Laboratorium Rijksuniversiteit Groningen, Haren.
- GANZENWERKGROEP NEDERLAND 1980-81 [in serie] Resultaten van de ganzentellingen in Nederland in het winterhalfjaar 1978-79, 1979-80. Watervogels 5: 65-95, 6: 119-142.
- OGILVIE M. A. 1982. Numbers of geese in Britain and Ireland. Wildfowl 33: 172.
- RUTSCHKE E. & WESSEL C. 1982. Ergebnisse der Mittwinterzählung 1982. Mitt. Ber. 14: 3-7.

SCHILPEROORD L. & SCHILPEROORD-HUISMAN M. 1983. De Kleine Rietgans in Zuidwest Friesland in het seizoen 1981/1982. Jaarboek 1981/1982 Vogelwerkgroep Friese IJsselmeerkust, pp. 40-46.

THISSEN J. B. M. & BRUGGEMAN J. H. 1982. Effecten van verjaging van Rotganzen uit de Terschellinger polder in het voorjaar 1982. (RIN-rapport 82/10) Rijksinstituut voor Natuurbeheer, Leersum.

Ganzenwerkgroep Nederland
(Netherlands Goose Working Group),
Rijksinstituut voor Natuurbeheer,
Postbus 46, 3956 ZR Leersum

Aanvaard voor opname 20 januari 1984

Corrigendum

In het vorige verslag van de ganzentellingen (*Limosa* 56: 9-17) dienen op pagina 11 de volgende verbeteringen te worden aangebracht:

- 1e kolom, 9e regel van onder, „700” moet zijn „244”
1e kolom, 8e regel van onder, „16 000” moet zijn „12 130”
2e kolom, 9e regel van boven moet luiden „ven op 30 november 1400, op 23 december 3700”